

State Psychoanalytic Institute, two versions of its plan, the main branches of activity: organizational, practical, ideological, pedagogical, and scientific. It presents research, therapeutic and educational activities of the Institute staff, and, as well as Ivan Yermakov's ones.

Key words: *State Psychoanalytic Institute, Ivan Yermakov, Russian Psychoanalytic Society, Children's Home and Laboratory "International Solidarity", pedology, psychoanalysis.*

УДК 37.035:172.15

Головчук С.Ю.,

доцент кафедри теорії та історії педагогіки

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук

ІДЕЇ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА ПРО ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА ЇХ СУГОЛОСНІСТЬ СУЧАСНИМ РЕАЛІЯМ УКРАЇНИ

У статті висвітлено питання патріотичного виховання молодого покоління у творчій спадщині Г. Ващенко. Досліджено виховний ідеал українця, який будується на двох основних принципах — християнській моралі та українській духовності.

Ключові слова: *Г. Ващенко, патріотизм, громадянська активність, ментальність, національна свідомість.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми.

Цивілізаційні зміни, що відбуваються нині, стосуються і системи освіти. Тому перед Україною постало надзвичайно важливе завдання — привести систему освіти у відповідність до сучасних суспільних потреб, зумовлених цивілізаційними трансформаціями, у контексті чого необхідно «мінімізувати асиметрію між матеріальністю і духовністю, культивувати в кожній особистості піднесену думку та дух відповідно до національних традицій і переконань» [4]. З'ясування достовірних фактів історії української освіти, розвитку педагогічної думки, систематизація й узагальнення корисного практичного досвіду та новаційних ідей, проголошених представниками суспільно-педагогічної думки в минулому, зокрема здій-

снення системного аналізу спадщини визначних педагогів та суспільно-культурних діячів, допоможуть осмислити хід загального історико-педагогічного процесу в Україні, встановити роль окремих освітян у зміні чи розширенні педагогічних парадигм, формуванні національного та загальнолюдського компонентів сучасної української педагогіки.

У контексті досліджень шляхів розбудови національної освіти важливого значення набуває вивчення спадщини видатного українського педагога, людини складної долі Григорія Григоровича Ващенка (1878–1967). Його формування як національно свідомої особистості розпочалося наприкінці ХІХ ст., тобто в період, який академік О. Сухомлинська назвала значущим для розвитку національної педагогічної думки в Україні. Адже саме в цей час «викристалізовувалася національна ідея та визначалася окремішність національної ментальності, активізувався розвій української культури як специфічного культурно-духовного утворення. Звідси й випливає доцільність дослідження спадщини та діяльності педагогів означеного періоду як представників важливого етапу розвитку національної педагогічної думки, коли були проголошені такі ціннісні засади майбутньої вільної української школи, як українська мова, історія і традиції етносу, православні релігійно-етичні постулати» [6]. Тривалий час, аж до 1993 р., ім'я Г. Ващенка замовчувалося, бо його ідеї мали чітке національне спрямування, що не відповідало радянській ідеології. Своєчасність дослідження творчості митця зумовлена, з одного боку, об'єктивною потребою ретельного вивчення його багатой педагогічної спадщини для сьогодення (близько 70 монографічних праць і статей), яка досі глибоко і всебічно не проаналізована, а з другого — істотною потребою висвітлення, узагальнення, критичного осмислення його поглядів на важливу проблему формування патріотизму, розв'язанню якої він присвятив значну частину своїх повоєнних педагогічних творів.

Аналіз наукових досліджень. Історіографічний пошук засвідчив, що творча спадщина і громадсько-педагогічна діяльність Г. Ващенка почали привертати увагу українських науковців лише з 90-х років ХХ ст., коли зникли ідеологічні заборони і з'явилася можливість вивчати внесок діячів, яких у радянські часи несправедливо відносили до буржуазних націоналістів. Одним із перших постатей педагога до наукового обігу увів О. Коваль, громад-

сько-політичний діяч української діаспори з Бельгії (1993) [2]. Згодом до особистості Г. Ващенка звернулися сучасні українські науковці А. Бойко, Г. Бугайцева, Г. Васянович, О. Вишневський, О. Гентош, В. Герасименко, Н. Дічек, І. Зайченко, Є. Коваленко, Е. Лузік, А. Марушкевич, В. Огнев'юк, А. Погрібний, Г. Сазоненко, С. Сворака, М. Стельмахович.

Для об'єктивного сучасного осмислення суті та значення внеску Г. Ващенка в українську педагогіку важливою була опора на концепції українських науковців щодо шляхів, особливостей розвитку національної освітньої галузі в історичній тягlostі (Л. Березівська, М. Євтух, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, В. Кремень, О. Лавріненко, В. Огнев'юк, О. Сухомлинська); студії, присвячені різним аспектам виховання особистості (В. Андрущенко, І. Бех, В. Бобрицька, А. Бойко, О. Вишневський, О. Докукіна, В. Киричок, П. Кононенко, С. Мартиненко, Л. Хоружа); розвідки стосовно вивчення та розроблення шляхів патріотичного виховання молоді (О. Бумагіна, М. Вишняк, Н. Власова, О. Гевко, В. Гонський, М. Дубина, К. Журба, В. Івашковський, П. Кононенко, М. Коновалова, О. Коркішко, Ю. Кривонос, Т. Маланюк, П. Матвієнк, Л. Паламарчук, Д. Пащенко, В. Петров, В. Редіна, Ю. Руденко, І. Руснак, А. Селівестрова, О. Сухомлинська, А. Сушик, К. Чорна).

Метою статті є представлення особистості Г. Ващенка у сучасних умовах реалізації національного виховання української молоді.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- 1) висвітлити стан досліджень феномену педагогічної персоналії Г. Ващенка в Україні;
- 2) схарактеризувати концептуальні положення щодо виховання патріотизму, представлені у спадщині педагога.

Виклад основного матеріалу. Початок ХХ ст. в Україні вважається одним із «найбільших сплесків самоусвідомлення нації, розвитку суспільних наук, публіцистики, мистецтва, педагогічної думки» [6]. Остання представлена спадщиною цілої плеяди педагогів, які розвивали ідеї національної школи і виховання, а саме: А. Волошин, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, О. Музиченко, Н. Лубенець, Т. Лубенець, І. Огієнко, С. Русова, Я. Чепіга та багато інших, чий ідеї стали надбанням українського народу. Одне з цільних місць серед них посідає ім'я видатного педагога, громадського діяча Григорія Григоровича Ващенка (1878–1967).

Виникненню інтересу до його спадщини, що нині представлена у 6 томах (видання 1994–2006 рр.), завдячуємо, як уже зазначалося, О. Ковалю, колишньому студентові Г. Ващенка у Вільному Українському Університеті (Мюнхен), а нині — голові Ради українських громадських організацій у Бельгії. Зокрема, його статті «Григорій Ващенко — творець виховної освітньої системи» (1993), що з'явилася у журналі «Рідна школа» [2]. Відтоді почалося входження Г. Ващенка-педагога в «широке коло вітчизняної педагогічної думки». У своїй статті О. Коваль підкреслював відданість Г. Ващенка справі визволення українського народу, його незламність у світоглядних національно-релігійних переконаннях. Фундаментальні знання педагога з історії і розвитку етнопсихології українського народу, на думку автора, допомогли йому вибудувати своєрідну концепцію національного виховання, яку він вбачав тільки в «пов'язанні з духовністю свого народу, що з незапам'ятних часів основана на вірі в Бога» [3].

Г. Ващенко спромігся у віддаленні від рідної землі сформулювати, обґрунтувати засади виховання патріота-державника ще у середині ХХ ст., коли Україна не мала справжньої державності і не було, здавалося б, жодних підстав на це сподіватися. У той час СРСР, до складу якого входили українські терени, був могутній і непорушний у своїй цілісності. Однак Г. Ващенко мав переконання у тому, що Україна стане незалежною державою:

— по-перше, поклав свої сили на створення ідейного підґрунтя діяльності Спілки української молоді (СУМ) в умовах еміграції, чим прислужився справі формування патріотів за кордоном;

— по-друге, створив «Проект системи освіти в самостійній Україні» (1957), яким ствердив свою віру у самостійне майбутнє України, бо СРСР «розпадеться, і то в порівняно скорому часі, в цьому не може бути сумніву» [1], і виявив неабиякий прогностичний талант;

— по-третє, залишив нащадкам низку педагогічних праць, які не втратили актуальності, зокрема у сфері патріотичного виховання підростаючих поколінь.

Ідейне наставництво Г. Ващенка у СУМі деякі дослідники вважають політичною заангажованістю. І це почасти так. Однак вона була зумовлена насамперед і тільки національною незалежницькою ідеєю, якій він служив все життя. Особливість творчих надбань пе-

дагога вбачаємо у тому, що, глибоко відчуючи душу українського етносу, він розумів освітні завдання і висував педагогічні ідеї, спираючись на національні та загальнолюдські цінності.

Спадщина Г. Ващенка у сучасних умовах не залишається лише теоретичним здобутком минулого, а реально і конкретно запроваджується у сучасну практику виховання патріотів. На наш погляд, це відбувається у трьох провідних аспектах: по-перше, ідеї педагога використовують при створенні сучасних шкільних національно зорієнтованих виховних програм; по-друге, спадщина Г. Ващенка стала складовою навчальних курсів, що викладаються майбутнім учителям і вихователям у вишах; по-третє, ідеї Григорія Григоровича стають основою діяльності сучасних молодіжних об'єднань патріотичної орієнтації.

Висновки. В умовах сучасного етапу історичного розвитку України, коли відбуваються трансформації у суспільному і духовному житті людей, вважаємо, що особливого значення набуває необхідність планомірного здійснення національного виховання, яке сприяє утвердженню національної ідеї і водночас оволодінню цінностями світової культури. На думку сучасного науковця А. Марушкевич, найвищою метою такого виховання має бути розвиток гармонійно розвиненої, інтелектуально збагаченої особистості, здатної впливати на державотворчі процеси, пов'язані зі становленням громадянського суспільства та інтеграцією у світовий інформаційний і культурний простір. Цьому сприяє оновлення змісту освіти та виховання на засадах демократизації, використання у навчально-виховній практиці надбань національної культури, формування у процесі її забезпечення почуття громадянської гідності кожної молодої людини [5].

Джерела

1. Ващенко Г. Проект системи освіти в самостійній Україні / Г. Ващенко // Вибрані педагогічні твори. — Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1997. — С. 142–179
2. Коваль О. Григорій Ващенко — творець української виховно-освітньої системи / О. Коваль // Рідна шк. — 1993. — № 3. — С. 2–5.
3. Коваль О. Євшан-зілля професора Ващенка від замулювання національної пам'яті / О. Коваль // Освіта. — 2005. — 27 квіт.–4 трав. (№ 17/18). — С. 14–15.

4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. — К., 2005. — С. 158–159.
5. Марушкевич А. Виховання української молоді в теоретичному обґрунтуванні Григорія Ващенка / А. Марушкевич // Духовно-моральна парадигма творчості Григорія Ващенка : матеріали пед. конгресу, присвяч. 130 роковинам від дня народж. проф. Григорія Ващенка, 22–23 квіт. 2008 р. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. — Полтава, 2008. — Ч. 2. — С. 126–129.
6. Сухомлинська О. Вступ / О. Сухомлинська // Українська педагогіка в персоналіях / за ред. О.В. Сухомлинської. — К., 2005. — Кн. 2 : XX ст. — С. 3–5.

В статье освещены вопросы патриотического воспитания молодого поколения в творческом наследии Г. Ващенко. Исследован воспитательный идеал украинца, который строится на двух основных принципах — христианской морали и украинской духовности.

Ключевые слова: Г. Ващенко, патриотизм, гражданская активность, ментальность, национальное сознание.

The article highlights issues of patriotic education of young generation in Hryhoriy Vashchenko's creative heritage. It examines educational ideal of the Ukrainian which is based on the two main principles — Christian morality and Ukrainian spirituality.

Key words: Hryhoriy Vashchenko, patriotism, public activity, mentality, national consciousness.